

paholaisenkaltaisen olio voi olla viisas vain rajatussa merkityksessä. Vaikka hän tietäisi hyvän ja pahan paremmin kuin kukaan muu, hän ei voi tai halua toteuttaa sitä tahdon ja konkreettisen aktin tasolla. Usko sen sijaan tulee ymmärtää kokonaisvaltaisena elämänasenteena, joka vähintäänkin ojentautuu koh-ti viisautta.

Koska uskoon sisältyy myös tieto, usko edellyttää tiedollisia hyveitä, joita sen tulisi myös edistää. Jotta uskon sisältö voitaisiin ymmärtää oikein, sitä tulee lähestyä tietyllä tavalla. Keskeinen hyve on nöyryys, jota vastaava pahe ylpeys ilmenee muun muassa itseriittoisuutena ja epärealistisena riippumattomuutena muista sekä kyvyttömyytenä tunnistaa oikein omia rajojaan. Tätä nöyryyden ja ylpeyden dialektiikkaa teoksessa tarkastellaan sekä analyttisesti että historiallisten ajattelijoiden kautta.

Kriittisiä näkökulmia tuodaan esiin muun muassa skeptismin, auktoriteettien välttämättömän mutta joskus ongelmallisen roolin, uskonnollisen erimielisyyden ja moninaisuuden sekä antirealismin muodossa. Lisäksi monet antiteistiset argumentit muodostavat lähtökohtaisesti kumoajia uskonnolliselle uskolle. Uskonnollinen usko ei kuitenkaan lepää minkään yhden selkeän perustan varassa, vaan siihen liittyy useita erilaisia episteemisiä asenteita, kuten toivoa, kiitollisuutta ja älyllistä uteliaisuutta. Lisäksi se on osa monimutkaista tiedollisten ja pragmaattisten suhteiden verkkoa, joilla on erilaisia yhteisöllisiä ulottuvuuksia. Usko ei siis voi kumoutua minkään yksittäisen argumentin tuloksena, mutta sen luonne muuttuu vaikeammin käsitettäväksi ja siitä käytävä keskustelu monimutkaistuu. Juuri tämän luontaisesti monimutkaisien ilmiön parempaan ymmärtämiseen teologian epistemologia pyrkii.

OLLI-PEKKA VAINIO
DOS.

JONAS JONSON

Nathan Söderblom: Called to Serve. Transl. Norman A. Hjelm. Grand Rapids: Eerdmans 2016. xi + 449 s.

Nathan Söderblomin (1866–1931) energinen persoona on kiehtonut lukuisia tutkijoita. Söderblomista on kirjoitettu muutamia elämäkertoja, ja kymmenissä muissa tutkimuksissa hän on ollut keskeisin tai yksi keskeisimmistä tutkituista henkilöistä. Aiemmista elämäkertoista on syytä mainita englanniksi ilmestynyt Bengt Sundklerin *Nathan Söderblom: His Life and Work* (1968). Tämä yli 400-sivuinen teos on toki läpeensä mielenkiintoinen, joskin sitä leimaa Söderblomin ylenmääräinen ihannointi. Suhteellisen tuore, tieteellisesti ansiokkaampi teos (2011) on lähes 500-sivuinen saksankielinen toimintaelämäkerta, jonka tekijä Dietz Lange on systemaattisen teologian emeritusprofessori Göttingenin yliopistosta.

Uusimman Söderblom elämäkerran on kirjoittanut ruotsalainen teologi Jonas Jonson (s. 1939). Tekijä on teologian tohtori ja missiologian dosentti Lundin yliopistossa. Hän toimi vuosina 1989–2005 Strängnäsien hiippakunnan piispana. Jonsonilla on myös vahvat ansiot kirkkojenvälisessä toiminnassa, sillä hän on toiminut muun muassa Luterilaisen maailmanliiton apulaispääsihteerinä. Jonsonin teos on edeltäjien tapaan varsin massiivinen. Tästä huolimatta sitä oli helppo ja hauska lukea.

Jonsonin suurelle lukijakunnalle suunnattu elämäkerta Söderblomista on tervetullut ja tulevan juh-lavuoden näkökulmasta suorastaan ajankohtainen. Vuonna 2019 tulee näet kuluneeksi sata vuotta siitä, kun Ruotsin arkkipiispana toiminut Nathan Söderblom ensi kertaa julkisti ideansa suurimittaista ekumeenisesta konferenssista, jonka olisi määrä johtaa kansainvälisen ekumeenisen neuvoston pe-

rustamiseen. Idea kehitteltiin muun muassa Hollannissa ja Pariisissa pidetyissä kokouksissa ja hankkeelle nimettiin suunnitteluryhmä, jonka johtajana toimi luonnollisesti Söderblom itse.

Söderblom ei suinkaan ollut ensimmäinen ekumenian visionääri. Erityisesti 1800-luvulta lähtien oli esiintynyt yrityksiä rakentaa siltoja eri kristillisten kirkkojen välille. Aloitteen tekijöinä tällaisiin keskusteluihin toimivat monien eri kirkkokuntien edustajat, roomalaiskatolisista protestantteihin ja ortodokseihin, mutta ilman mainittavampaa tulosta. Opilliset ja organisatoriset erot kirkkojen välillä osoittautuivat liian suuriksi.

Yksittäisten kristittyjen keskinäistä uskon yhteyttä ajavat, niin sanotut allianssiekumeeniset järjestöt kuten NMKY ja Ylioppilaiden kristillinen maailmanliitto sen sijaan saavuttivat 1800-luvun jälkipuoliskolta alkaen merkittäviä tuloksia. Niiden toimintaan osallistuneiden ei edellytetty olevan yksimielisiä opin kysymyksistä, eikä niiden piirissä opista ylipäätään paljon keskusteltukaan. Allianssiliikkeissä päähuomion kohteena oli se, mikä yhdisti: henkilökohtaisesti omaksuttu kristillinen vakaumus. Yhdessä rukoiltiin ja yhdessä toimittiin, olipa kyse sitten nuoriso- tai opiskelijatyöstä, lähestyöstä, erilaisesta avustustoiminnasta tai vaikkapa vähemmistöjen uskonnonvapauden edistämisestä.

Jonas Jonsonin erinomainen Söderblom-elämäkerta osoittaa, että Ruotsin arkkipiispaksi yllättäen vuonna 1914 noussut Nathan Söderblom oli jo nuorena liittynyt mukaan allianssiekumeeniseen toimintaan. 1880-luvulta lähtien hän toimi sekä Ylioppilaiden kristillisen maailmanliiton että NMKY-liikkeen piirissä. Niiden kautta hän oli solminut myös kansainvälisiä yhteyksiä, pääsyt matkustamaan aina Yhdysvaltoihin saakka ja tutustunut esimerkiksi D. L. Moodyyn ja John R. Mottiin. 1800-luvun lopulta ovat peräisin myös Söderblomin useat euroop-

palaiset ekumeeniset, koko eliniän kestäneet ystävyysuhteet, esimerkiksi ranskalaisen Wilfred Monod'n ja suomalaisen Arthur Hjeltin kanssa. Suomalaisen ekumenian käynnistänyt Hjelt onkin mielenkiintoinen vertailukohta: hän oli Söderblomin tavoin kansainvälisesti orientoitunut lahjakas teologi, joka kohtasi teologian ja kirkon muutokset samaan aikaan ja pitkälti samalla tavalla kuin nuori Söderblom.

Uuden vuosisadan alkaessa ekumeeninen toiminta laajeni ja sai uusia ulottuvuuksia. Yhdysvalloista lähti liikkeelle aloite oppikysymyksiin keskittyvän ekumeenisen Faith and Order -kokouksen järjestämisestä. Jonson osoittaa, että tämä piispa Charles Brentin ja sittemmin myös piispa Charles P. Andersonin koordinoima hanke jäi Söderblomille alusta pitäen etäiseksi. Sen sijaan hän meni vahvasti mukaan vuonna 1914 perustetun World Alliance for International Friendship through the Churches -järjestön (WA) toimintaan. WA pyrki ensimmäisen maailmansodan aikana ja välittömästi sen jälkeen vauhdittamaan rauhanpyrkimyksiä ja aseistariisuntaa sekä toimimaan uskonnollisten ja kansallisten vähemmistöjen oikeuksien hyväksi. Järjestö tuki voimakkaasti Kansainliittoa. Sen jäseninä eivät olleet kirkot, vaan yksittäiset – tosin usein erittäin vaikutusvaltaiset – kristityt. Järjestöllä ei ollut konkreettisia suunnitelmia kirkkokuntien yhdistämiseksi käytännössä. WA:n pyrkimykset edistää rauhaa ja kansainvälistä oikeudenmukaisuutta innostivat Söderblomia aluksi suuresti. Jonsonin mukaan WA ei ilmeisesti kuitenkaan riittänyt Söderblomin ekumeeniseksi toimintakentäksi. Söderblom näki ekumenian laajemmin; hänelle ei riittänyt kirkkojen yhteen liittyminen vain rauhankysymyksen edistämiseksi. Ekumenia oli hänen visioissaan paljon enemmän.

Kirkkohistoriantutkijana pidän kiistattomana tosiasiana sitä, että juuri Söderblom oli se henkilö, jo-

ka ensimmäisenä esitti ajatuksen eri kirkkokuntien yhdessä muodostamasta organisoituneesta ekumeenisesta liikkeestä. Nathan Söderblom ideoi viimeistään vuodesta 1919 alkaen nykymuotoisen Kirkkojen maailmanneuvoston perustamista. Häntä on osaltaan kiittäminen siitä, että tavoite vuonna 1948 lopulta saavutettiin. Söderblomilta itseltään tämä jäi näkemättä: hän kuoli jo 65-vuotiaana vuonna 1931. Omasta toiminnastaan hän ehti saada näkyvänä tunnustuksena Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1930. Söderblomin merkittävien saavutus, Tukholmassa vuonna 1925 järjestetty ensimmäinen ekumeeninen Life and Work -suurkokous, saa Jonsonin tutkimuksessa suhteellisen vähän sijaa, mutta juuri tätä aihepiiriä on aiemmin tutkittu erityisen paljon.

Söderblomin ekumeeninen ura on kirjan keskeinen juonne, muttei suinkaan ainoa. Teos on syvälinen kokonaiselämäkerta, jossa lahjakas intomiellinen teologi asettuu hyvin aikansa historiallisiin ja teologisiin puitteisiin. Koska ekumeenisen liikkeen historia on itselleni sangen tuttua jo ennestään, eniten uusia näkökulmia ja tulkintoja minulle antoi teoksen alkupuolella oleva perusteellinen ja syvälinen nuoruus- ja opiskeluvuosien esittely. Nuori, konservatiivisesti suuntautuneen papin poika kohtaa Uppsalassa opiskellessaan teologisia vaikutteita, jotka välillä hämmäntävät. Jonson kuvaa historiallis-kriittiseen raamatuntutkimukseen, Ritschliin ja Harnackiin sekä moniin muihin ajan uusiin tutkimustraditioihin tutustumista elävästi ja uskottavasti. Niin ikään isän vaikutus Nathanin ajatteluun ja elämään tulee esiin paremmin kuin aiemmin tuntemissani Söderblom-tutkimuksissa.

Ilmeisesti tarvittiin Jonsonin kaltaisen, tutkimustyössä itsekin merkittävästi ansioitunut ja kaikesta huolimatta piispaksi päätyneen teologi kuvaamaan Söderblomin kehitystä teologiksi, sillä mielestäni ku-

kaan ei tätä ennen ole tavoittanut yhtä hyvin 1880- ja 1890-luvun teologian opintojen ilmapiiriä. Etiikan, yhteiskunnallisen vastuun sekä keskinäisen ymmärtämisen ja kunnioittamisen teemat tulivat Söderblomille jo opintovuosina tärkeiksi. Näiden ohella hän – taiteellisesti lahjakkaana – koki kulttuurin yhdeksi kristinuskon kannalta merkitykselliseksi alueeksi. Tätä taustaa vasten kaikki Söderblomin myöhempi kehitys tulee aiempaa ymmärrettävämmäksi. Samoin selviää se, ettei hän myöhemmin milloinkaan syytynyt niille ekumeenisille pyrinnoille, joissa kirkon oppi ja järjestysmuoto olivat keskeisimmän mielenkiinnon kohteena.

Nuoruusvuosien kuvauksen ohella erityisen kiinnostavana pidän tapaa, jolla Jonson kuvaa Söderblomin asemaa omissa kotimaassaan ja kotikirkossaan. Söderblom valittiin arkkipiispaksi vuonna 1914 vastoin koko Ruotsin piispakunnan ja kenties papistonkin kantaa. Häntä kohtaan tunnettuja epäluuloja on käsitelty aiemminkin tutkimuksessa. Kuitenkin vasta Jonson onnistuu piirtämään kuvan kaikessa karuudessaan. Söderblom oli omissa kirkossaan varsin yksin. Tämän on täytynyt osittain vaikuttaa hänen terveyteensä ja varhaiseen kuolemaansa. Jonson kuvaa näitä ristiriitoja valaisevasti ja tasapuolisesti.

Teos esittelee varsin monipuolisesti myös Söderblomin roolia päivänpolitiikassa, hänen yhteiskunnallisia verkostojaan sekä ilmiömäistä kykyään saada rahoitusta ekumeenisiin hankkeisiinsa liike-elämän edustajilta ja muilta mese-naateilta. Tällaisessa toiminnassa hän oli aikaansa edellä. Hän oli myös todellinen kosmopoliitti, joka puhui sujuvasti saksaa ja ranskaa sekä osasi englantiakin, tosin selvästi heikommin. Yhtä kaikki Ruotsin kontekstissa hän poikkesi massasta kuin kolibri varpusista. Ei ihme, että häntä ihmeteltiin ja kadeldittiin, jos kohta myös ihailtiin, varsinkin intellektuellien ja taiteilijoiden piirissä.

Jonson ei kaihda tuomasta esiin sellaisia Söderblomin persoonallisuuden piirteitä, jotka aikanaan aiheellisesti ärsyttivät kollegoita. Esimerkiksi suuri itseluottamus, taipumus teatraalisuuteen ja jopa tietty pragmaattisuus olivat tällaisia ominaisuuksia. Kuva pienestä säteileväkasvoisesta miehestä on humaani ja liikuttavakin. Silti jotakin Söderblomista yksityishenkilönä jää yhä kätköön. Tämä johtunee pääosin siitä, että perhe on tähän päivään asti varjellut yksityistä arkistoaainestoa. Söderblom ja hänen vaimonsa Anna saivat yhteensä 12 lasta, eikä isä mitä ilmeisimmin kyennyt antamaan kovin runsaasti aikaa perheelleen. Yhden tyttären viittaus turvatomuuteen, joka oli leimannut hänen lapsuuttaan, on paljonpuhuva.

Mikä sitten oli Söderblomin elämäntyön keskeisin saavutus? Miksi hän yhä saa osakseen tällaista huomiota? Ansaitseeko hän sen?

Kirjan luettuani olen entistä varmempi, että hän sen ansaitsee. Söderblom oli poikkeuksellisen idearikas, määrätietoinen ja energinen. Hän uskoi asiaansa ja näki kristinuskon merkittävänä voimatekijänä maailmassa, sen kaikessa konkreettisessa tapahtumisessa: politiikassa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, kulttuurissa. Jotta kristilliset kirkot voisivat toimia paremmin ihmiskunnan hyväksi, niiden tuli hänen mielestään yhdistää voimavarojaan, katsoa samaan suuntaan, unohtaa näkemyserot, kantaa yhdessä vastuuta, rukoilla yhdessä ja yhteyden merkinä myös saada jakaa yhteinen ehtoollispöytä.

Jonson pitää huolta siitä, ettei Söderblomin ekumeeninen ohjelma näyttäytyä lukijoille puhtaasti eettisenä tai humanitaarisena. Sitä se ei varmasti ollutkaan, vaikka Söderblom ei jaksanut innostua dogmaattisesta keskustelusta ja vaikka hänen oikeaoppisuuttaan epäiltiin sekä Ruotsissa että esimerkiksi naapurimaassa Suomessa. Virkaveli, arkkipiispa Gustaf Johansson katkaisi välit Söderblomiin 1920-luvun lo-

pulla, koska katsoi tämän kieltäneen ruumiin ylösnousemuksen. Tämä ja monet vastaavat episodit ovat osin vääriä tulkintoja. Osittain niissä oli kyse sellaisista kristinuskoon liittyvistä tulkintaeroista, jotka ovat tuttuja myös meille tämän päivän teologeille.

Kirjaa sävyttää Söderblomin suunnaton idealismi, usko rauhan pysyvyyteen, jos sitä yhdessä ajetaan. Hänen varauksellinen kantansa nationalismin mainitaan useita kertoja. Tämän aihepiirin osalta on tosin olemassa myös hieman toisenlaisiakin tulkintoja. En itsekään ajattele, ettei Söderblom olisi ollut täysin vapaa ruotsalaisen nationalismin hengestä – olivathan Ruotsin suurvalta-ajan kuninkaat, erityisesti Kustaa II Aadolf, hänen suuria idoleitaan aina kuolemaan asti. Joka tapauksessa Söderblom ajoi rauhaa ja toivoi aseistariisuntaa, joskaan täyttää pasifismia hän ei Jonas Jonsonin mukaan milloinkaan edustanut.

Jonsonin kerronta on elävää; se rönsyää jonkin verran mutta pitää lukijan vireänä. On hienoa, että tämä aiemmin ruotsiksi ilmestynyt Söderblom-elämäkerta voi englanninkielisenä saavuttaa lukijoita, niin teologeja kuin muitakin kirkko- ja aatehistoriasta sekä ekumeenisesta yhteistyöstä kiinnostuneita, kautta maailman. Suomessakin se luultavasti tavoittaa lukijat paremmin kuin alkukielinen versio.

Teosta ei ole nootitettu, mutta siinä on varsin perusteellinen kirjallisuusluettelo. Kirjansa lopulla tekijä perustelee noottien pois jättämistä sillä, ettei hänen kirjansa varsinaisesti sisällä uutta tutkimustietoa. Ehkä näin on. Silti väite on mielestäni turhan vaatimaton. Vaikka Jonson ei kenties juuri tuo esiin uusia dokumentteja Söderblomin elämästä ja toiminnasta, kyseessä on vahva tutkimus, joka perustuu laajaan lukeneisuuteen. Itsenäiseksi ja omaperäiseksi kirjan tekee se, että tekijä hyödyntää aiempaa tietoa uudella tavalla. Hän korostaa, painottaa ja yhdistää asioita itsenäisesti. Teos

antaa mielestäni uudenlaisen, monipuolisemman ja ehkä myös särisemmän kuvan monien aiempien tutkijoiden palvomasta suuresta ekumeenisesta vaikuttajasta.

AILA LAUHA
PROF.

LARS LEVI LAESTADIUS
The Lunatic: An Insight into the Order of Grace. Transl. Anders Strindberg.
Haparanda: Biblioteka Laestadiana 2015. 893 s.

Rovasti Lars Levi Laestadius (1800–1861) uskonnonfilosofisen pääteoksen *Dårhusjonetin* tie suuren yleisön ulottuville oli ”suuri seikkailu”. Menemättä yksityiskohtaisemmin teoksen käsikirjoitusten vaiheisiin on hyvä huomata, että osia kirjasta julkaistiin suomeksi käännettynä jo vuosina 1905–1907 ja 1910–1911 J. F. Hellmannin toimittaman *Kolkuttaja*-lehden liitteenä. Merkittävä osa teoksesta ilmestyi alkukielillä kirkkoherra Erik Bäcksbackan toimittamana Suomen kirkkohistoriallisen seuran (SKHS) sarjassa vuonna 1949. Kun teologian lisensiaatti Bengt Åberg oli vuonna 1961 löytänyt Uppsalan yliopiston kirjastossa olevasta professori Waldemar Rudinin kokoelmasta aikaisemmin tuntemattoman teoksen alkuosan, voitiin koko teos saattaa julkisuuteen. Niinpä *Dårhusjonetin* viimeinen osa ilmestyi SKHS:n sarjassa vuonna 1964 Åbergin johdannoilla ja tieteellisellä apparaatilla varustettuna. Kirkkoherra Lauri Mustakallion kääntämä suomenkielinen laitos *Hulluinhuonelainen* ilmestyi puolestaan vuonna 1968. J. F. Hellmannin käännöksen pohjalta julkaistiin aikanaan Yhdysvalloissa englanninkielisenä versiona osa *Hulluinhuonelaista*.

Vuonna 1997 SKHS ja Haaparannassa toimiva Stiftelsen Laestadiana julkaisivat uudelleen aikaisemmat